UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE *Transgresivni elementi u poetici Nika Kejva*, kandidata IGORA CVIJANOVIĆA

1. PODACI O KOMISIJI

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

   3. decembar 2019. godine, Nastavno-naučno veće Filološkog fakulteta u Beogradu

   SASTAV KOMISIJE

   1. dr Aleksandra Jovanović, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2011), Filološki fakultet u Beogradu;
   2. dr Nataša Šofranac, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2014), Filološki fakultet u Beogradu;
   3. dr Bojana Vujin, docent za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2015), Filozofski fakultet u Novom Sadu.

2. PODACI O KANDIDATU

   1) Ime, ime jednog roditelja, prezime

      Igor Cvijanović

   2) Datum rođenja, opština, republika

      26. maj 1979, Tuzla, Bosna i Hercegovina

   3) Datum odbrane, mesto, i naziv magistarske teze

(2009) *Likovi i okruženje: grad u romanima Martina Ejmisa*

3. NASLOV DOKTORSKE DISERTACIJE

Transgresivni elementi u poetici Nika Kejva

4. PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija *Transgresivni elementi u poetici Nika Kejva*, kandidata Igora Cvijanovića, obuhvata 259 kucanih strana. Podeljena je na sedam poglavlja: 1. Uvod (str. 1-39); 2. Elementi transgresivne književnosti (40-58); 3. Nik Kejv: biografija jedne umetnosti (59-68); 4. Poetika zlog semena (69-88); 5. Poezija prestupa i patologija trećeg tipa (89-229); 6. Sinovi transgresije u romanima *I magarica ugleda anđela* i *Smrt zeke Manroa* (230-238); 7. Zaključak (239-244). Podela svakog od ovih poglavlja na veliki broj potpoglavlja značajno olakšava ulaženje u složenu problematiku ovog rada. Izuzetno opsežna i pedantno sistematizovana bibliografija nalazi se na stranama 245-259.

5. VREDNOVANJE POJEDINIH DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE

Polazna tačka disertacije *Transgresivni elementi u poetici Nika Kejva* jeste definisanje pojmova transgresije i transgresivne književnosti. Fenomenu transgresije Igor Cvijanović pristupa multidisciplinarno, na sociološkim, filozofskim, književnim i pravnim premisama. Ona se određuje kao vrsta suviška u ponašanju koja istovremeno krši i pomera pisane ili podrazumevanje konvencije na kojima počiva sistem jednog društva ili civilizacije. Definisanje transgresije u književnosti predstavlja još složeniji zadatak, budući da se radi o višeslojnom pojmu čija se pojava u umetnosti vrednuje kroz njen transformativni potencijal, odmičući se od sistema prekršaja i kazne u kojem se ona najčešće manifestuje u realnom životu. Kandidat daje i koristan pregled stavova različitih teoretičara i mislilaca o pitanjima osobenosti transgresije u književnosti. M. Kit Buker je posmatra kao sredstvo podrivanja hijerarhija dok Mišel Fuko insistira da je ona način nadomeštanja necelovitog čovekovog bića, te da se posezanjem u prazninu prestupa ono najzad kompletira. Robin Mukerdži određuje transgresivnu književnost

kao jevanđelje istine, mesto gde se susreću profana i visoka kultura, gde nominalno primitivni impulsi pomeraju granice civilizacijskih zakonitosti. Kod Julije Kristeve taj susret se odnosi na suočavanje čoveka s domenom abjekcije čije je ishodište afirmativno otkrivanje vlastite prirode dok ima i teoretičara, poput Katrin Hjum, koji transgresivnu književnost, uglavnom žanrovski ukalupljenu i novijeg datuma, optužuju za isprazno zlostavljanje čitaoca.

Iz pregleda ideja izabranih teoretičara o pojmu transgresivne književnosti kandidat znalački izdvaja opšte karakteristike koje je definišu. Takva književnost suštinski je suprotstavljena poretku i dominantnom sistemu, bilo u sociološko-političkom ili intelektualno-duhovnom smislu. Transgresivna književnost je izraz pobune, sama po sebi bunt, te prilika da se iskusi zazorno naličje stvarnosti, ali bez opasnosti od potencijalne kazne koju ta vrsta iskoraka najčešće podrazumeva u životnoj realnosti. Njena intelektualna vrednost i snaga, lucidno ukazuje kandidat, proističu iz paradoksalno živototvornog potencijala zabranjenog i užasnog, iz slobode čije je ishodište često haos.

Drugačija viđenja transgresivne književnosti uslovljavaju i njeno različito smeštanje i kontekstualizaciju u okvirima šire literature. U teoriji se ona često posmatra kao monolitan žanr, naročito kad se uzimaju u obzir dela izvesnog broja savremenih autora. Transgresivna književnosti, međutim, kako pokazuje Robin Mukerdži, pripada veoma dugoj menipejskoj tradiciji i neraskidivo je isprepletana sa satirom. Ona se pojavljuje u okvirima brojnih žanrova koji koriste transgresivne elemente u svojoj strukturi kako bi locirali i aktivirali negativni potencijal u stvarnosti čitaoca, te ga tako suočili s naličjem sveta izvan granica poretka u okviru kojeg on obitava. Stoga kandidat zaključuje da je transgresivnu književnost preciznije odrediti kao književni modus, budući da ona idejno određuje žanrovski i formalno različito manifestovane narative, na šta ukazuje i analiza opusa Nika Kejva u ovoj disertaciji.

Oslanjajući se na relevantnu teoriju, od trećeg do osmog potpoglavlja u prvom delu teksta sledi precizan i celovit pregled ključnih termina koji određuju izvestan narativ kao transgresivan: zlo, zazornost, karnevalsko, monstruozno, gotsko i groteskno. Iako se oni zbog jasnijeg i preglednijeg čitanja razmatraju odvojeno, njihov odnos s transgresijom zapravo se ispoljava u složeno isprepletanom idejnom kontekstu svakog transgresivnog teksta. Zato transgresiju u književnosti valja posmatrati kao suprakategoriju koja prožima navedene koncepte, od kojih se pojedini i sami ostvaruju u formi žanra.

Drugo poglavlje disertacije izdvaja ključne elemente transgresivne književnosti. Iako se transgresija u literarnom tekstu pojavljuje u različitim žanrovima i kontekstima, moguće je uočiti elemente koji čine neki diskurs transgresivnim. Za razliku od prvog poglavlja koje se bavi idejno-filozofskom pozadinom poetike prestupa, ovaj deo teksta predočava njene konkretne realizacije u transgresivnoj književnosti. U tom smislu, izdvajaju se četiri ključna elementa: transgresivni junak, jezik prestupa, karnalnost i neizbežno nasilje. Transgresivan tekst najčešće određuje prisustvo negativnog junaka, često i pripovedača, koji autentičnim jezikom objašnjava svoje postupke, ne bežeći od zazorne karnalnosti života i blizine smrti implicirane u neretko surovom nasilju.

Budući da je Kejvovo delo prožeto autobiografskim elementima, u trećem poglavlju disertacije izlažu se najznačajniji trenuci u njegovom životu i radu. Osvrt na njegovu biografiju ujedno je i osvrt na različite vrste uticaja koje su oblikovale Kejva kao umetnika, od mitologije rodnog grada i porodičnih odnosa, preko pripadnosti lokalnoj crkvi i visoke književnosti, do misli i energije rokenrola i panka. Nik Kejv je danas prihvaćen i cenjen kao muzičar, pesnik, romanopisac, scenarista i kompozitor, pa je pregled njegovih umetničkih pregnuća važan da bi se stekao uvid u širinu njegove umetničke vizije. U tom autentičnom i višestruko realizovanom stvaralaštvu, poetski i prozni tekstovi predstavljaju deo veće celine, satkane od različitih polja umetnosti u kojima Kejv deluje.

Četvrti deo donosi razmatranje opštih karakteristika poetike Nika Kejva kroz prizmu njegova tri autopoetička teksta: „Tajni život ljubavne pesme“, “The Flesh Made Word” i predgovora jednom od džepnih izdanja *Jevanđelja po Marku*. Obrazlažući postulate svoje poetike, Kejv u njima ističe značaj *Biblije* i biblijskog jezika za njegov rad. Takođe, osvrće se na pojmove *duende* i *saudade*, kao tačaka u kojima se susreću ljubav i mržnja ili život i smrt, u pokušaju da definiše fokus vlastitog pesništva, te na buntovnu energiju pank-roka na čijim je osnovama i započeo svoje stvaralštvo. Ključna premisa u vezi s poetikom Nika Kejva jeste njegova sumnja u vrednost propisane i uređene realnosti i njenih konvencija. Njegova pesnička misao se zasniva na pretpostavci da su i unutrašnji i spoljašnji život čoveka više od onog što granice racionalnosti određuju. Kršenje ili prevazilaženje tih granica oslobađanjem čovekovih impulsa, ma koliko se oni zazorno realizovali, upotpunjuje sliku prirode ljudskog bivstvovanja i omogućuje pojedincu da dosegne svoje kreativno ja, a time i autentičnu slobodu.

Kejvova poezija kao najobimnija i primarna umetnička kategorija u njegovom opusu predmet je petog poglavlja. Njena transgresivnost je oličenje organskog poetskog pristupa suprotstavljenog pacifikovanoj i sanitiziranoj realnosti današnjice. Sam Kejv celokupnu vlastitu poeziju smatra ljubavnom i definiše je kao suštinski „ljubavnu pesmu“, uvažavajući njene različite manifestacije kao pesme u kojima dominiraju slava i hvala, bes i očaj, erotski motivi, napuštenost i gubitak. Igor Cvijanović promišljeno ukazuje na to da je klasifikaciji Kejvove poezije moguće pristupiti s različiim kriterijumima za njeno razvrstavanje i klasifikovanje. Ona se može posmatrati i podeliti spram uticaja *Starog* i *Novog zaveta*, kao i sa stanovišta prisustva i odsustva narativa u pesmama. Australijski teoretičar Roland Boer u studiji *Nick Cave: A Study of Love, Death and Apocalypse* deli Kejvove pesme po dva osnova. Na osnovu njihove muzičke forme, Boer ih deli na anarhične, himnične i diskordantne. Druga podela koju on predlaže odnosi se na tematski fokus Kejvovih stihova, pa ih klasifikuje kao pesme o ljubavi, smrti i apokalipsi. U disertaciji Igora Cvijanovića, Kejvove pesme su podeljene sa stanovišta transgresivnosti kao njihove ključne karakteristike, a prema poetskom fokusu koji ih definiše. Izdvojene su četiri grupe pesama: balade o ubistvima, transgresivne ljubavne pesme, pesme grada i apokalipse i pesme s elementima mitološke i literarne parodije.

Nakon klasifikovanja Kejvove poezije slede četiri potpoglavlja s analizom pesama koje pripadaju predloženim kategorijama. Analiza se ne ograničava samo na najtipičnije ili najuspelije pesme u okvirima tih grupa, i to iz dva dobra razloga. Prvi je činjenica da je Kejvovo stvaralaštvo retko gde svebuhvatno sagledano u malobrojnim studijama. Pomenuta knjiga Rolanda Boera je najobimnija i najuspelija u tom smislu premda je i ona reduktivna u svom izboru analiziranih pesama, dok na srpskom govornom području ne postoji nijedna studija o bilo kom aspektu stvaralaštva Nika Kejva. Zbog toga je obuhvaćen što veći broj pesama u svakoj od navedenih grupa kako bi se dala što šira slika njegove poetike. Drugi razlog proističe iz Kejvove veoma duge i još vrlo aktivne karijere. Da bi se lakše ispratila geneza njegove poetike, a time i postojanost transgresije u pesmama bez obzira na poetski fokus, analiziran je znatan broj pesama iz različitih perioda u više od četrdeset godina stvaralaštva.

Pretposlednje poglavlje disertacije predstavlja osvrt na proznu realizaciju već analiziranih transgresivnih elemenata iz poezije Nika Kejva. Budući da je većina tih elemenata već detaljno tumačena u delovima teksta koji se bave pojedinačnim pesmama, ovo poglavlje je napisano s nešto drugačijim ciljem. Umesto isticanja transgresivnih detalja u romanima *I magarica ugleda*

anđela i *Smrt Zeke Manroa*, ovaj deo disertacije usredsređuje se na opšte karakteristike transgresivne književnosti i način na koji se one ostvaruju u tim narativima. Uz to, književna kritika smatra dva Kejvova romana vrlo različitim ostvarenjima, što ona površno gledano i jesu, ali upravo fokusiranjem na postulate transgresivne književnosti na kojima se oni zasnivaju dolazi se do zaključka da je reč o romanima čije su idejne odlike u najvećoj meri istovetne, premda su napisani u rasponu od dvadeset godina i tematski vrlo udaljenih perspektiva. *I magarica ugleda anđela* i *Smrt Zeke Manroa* pripadaju, zasad, manje obimnom delu Kejvovog stvaralaštva, ali su svakako integralni deo njegove poetike, ponekad i u eksplicitnoj vezi s njegovom poezijom. Pesme na prvih nekoliko albuma Nika Kejva i *The Bad Seeds*, poput *From Her to Eternity, The Firstborn Is Dead* i *Your Funeral ... My Trial*, sadrže ili proširuju idejne i narativne temelje prvog romana, dok se pesme iz kasnije faze njegovog stvaralaštva, kao što su "Oh My Lord", "Abbattoir Blues" ili "Jubilee Street", mogu dovesti u vezu s Kejvovim drugim romanom.

Usredsređivanjem na transgresivni potencijal čoveka, Kejvova poezija i proza razotkrivaju naličje stvarnosti i njegove racionalne uređenosti. Kejv zasniva svoj rad na premisi da je čovek plod zlog semena, grešan i nesavršen, te je njegovo skrivanje iza fasade konvencionalnosti vid licemerja, i prema sebi i prema svetu u kojem živi. Poput Julije Kristeve u studiji „Moći užasa", i Kejv drži da je greh imanentno stanje čoveka ("People Just Ain't No Good", samo je jedan od primera). Propisano negiranje ili ignorisanje transgresivnih impulsa u sebi ima za posledicu nekakav aspekt eksplozije nasilja – bilo da se radi o odmazdi pojedinca ili apokaliptičnoj osveti viših sila, u Kejvovom slučaju personifikovanog u liku starozavetnog Boga. Poetika Nika Kejva – argumentovano i efektno zaključuje kandidat – stecište je transgresivnih protagonista koji podražavaju nepredvidivost takvog boga ili same prirode i istinski uživaju u naizgled nemotivisanom ili inherentnom zlu.

6. SPISAK NAUČNIH RADOVA

- Cvijanović, I., „*Novac, Londonska polja, Informacija* – grad u romanima Martina Ejmisa", *Kultura: identiteti gradova*, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, br. 122/123, Beograd, 2009.

- Cvijanović, I., „Hodnici Bartijade“, pogovor u Džon Bart, *Izgubljen u kući smeha*, Agora, Zrenjanin, 2011.
- Cvijanović, I., „Zašto Volas“, *Polja*, br. 480, Novi Sad, 2013.
- Cvijanović, I., „Veliki kanadski roman“, predgovor u Robertson Dejvis, *Marginalac*, Dereta, Beograd 2016.
- Cvijanović, I., „Prestupnički sinovi i iskupljenje u prozi Nika Kejva, *Letopis Matice Srpske*, knjiga 500, sveska 5, novembar 2017.

7. ZAKLJUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Cilj disertacije Igora Cvijanovića – da kroz prizmu koncepta transgresije i transgresivnog sagleda poetiku Nika Kejva – u potpunosti je ostvaren. Opus ovog umetnika je formalno, žanrovski i tematski veoma raznolik, a transgresivnost se ispostavila kao jedna od ključnih osobenosti Kejvovih tekstova, koja je pružila mogućnost tumačenja najvećeg dela njegovog stvaralaštva.

Uvodni deo disertacije bavi se pojmovima transgresije i transgresivne književnosti kao književnog modusa, dugo i jasno prisutnog u okvirima književne tradicije. Transgresija se posmatra kroz pojmove zla, zazornog ili abjekatskog, karnevalskog, monstruoznog, gotskog i grotesknog, kao najčešćih koncepata u kojima se ona manifestuje. Nakon pregleda različitih koncepata u kojima se transgresivno realizuje u književnom stvaralaštvu, izdvojeni su i najučestalijih elemenata koji definišu određeni književni diskurs kao transgresivan. Kandidat je s obiljem čvrstih argumenata izdvojio četiri pojma koji se nameću kao ključni elementi transgresivnog diskursa: transgresivni junak, jezik prestupa, nasilje i naglašen prisustvo tela i telesnog. U poglavljima koja se bave Kejvovim poetskim i proznim tekstovima sagledanim kroz prizmu koncepta transgresivnosti, Kejvove pesme su podeljene u četiri grupe prema poetskom fokusu: 1) balade o ubistvima; 2) transgresivne ljubavne pesme; 3) pesme apokalipse i gradskog okruženja; i 4) pesme s elementima mitološke i literarne parodije. U okviru poglavlja podudarnih s tom podelom, analizirane su konkretne pesme, s fokusom na transgresivne elemente u njihovim narativima. U završnom delu rada ukratko su sumirane predočene teze i zaključci i kao krajnji rezultat navedena je činjenica da je transgresivnost u Kejvovoj poetici gotovo neizostavno

prisutna, te se ispostavlja kao karakteristika koja suštinski određuje njenu celokupnu umetničku prirodu.

8. OCENA NAČINA PRIKAZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Promišljenim i teorijski čvrsto utemeljenim iščitavanjem poetskog opusa Nika Kejva, kandidat je došao do čitavog niza istinski inovativnih uvida i zaključaka. Te je zaključke u svojoj doktorskoj disertaciji izložio preglednim i jasnim naučnim stilom, čime je upotpunjen odličan utisak koji ostavlja ovo naučno delo.

9. PREDLOG

Na osnovu svega izloženog, smatramo da je Igor Cvijanović obradom teme pod naslovom *Transgresivni elementi u poetici Nika Kejva* sačinio vredno naučno delo, od nesumnjivog značaja za srpsku anglistiku i nauku o književnosti. Zbog toga predlažemo Nastavno-naučnom veću Filološkog fakulteta da ovu doktorsku disertaciju prihvati, a kandidatu odobri pristup usmenoj odbrani rada.

U Beogradu, 28. januara 2020. godine

dr Aleksandra Jovanović, red. prof.

dr Nataša Šofranac, docent

dr Bojana Vujin, docent